

iccacc

<https://iccacc.ir>
info@iccacc.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ، هنر و خلاقیت‌های معاصر

The first International Conference on
Culture, Art, and Contemporary Creativities
(ICCACC)

March 17, 2026 GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴

بازخوانی نقش‌مایه‌های بومی پوشاک سنتی با استفاده از فناوری‌های دیجیتال در طراحی لباس معاصر

لیلا دیوسالار

کارشناس ارشد طراحی پارچه و لباس، هنرآموز رشته طراحی و دوخت هنرستان آزادگان شهرستان عباس‌آباد، مازندران، ایران
divsalar.leyla@gmail.com

فرزانه تورانی

کارشناس ارشد طراحی پارچه و لباس، هنرآموز رشته طراحی و دوخت هنرستان هاجر شهرستان نوشهر، مازندران، ایران
tooranifarzaneh@yahoo.com

چکیده

پوشاک سنتی به‌عنوان یکی از جلوه‌های مهم میراث فرهنگی، حامل نقش‌مایه‌های بومی، مفاهیم نمادین و هویت تاریخی جوامع است. با این حال، در دهه‌های اخیر، گسترش مد جهانی و رویکردهای تجاری در طراحی لباس معاصر موجب نوعی گسست میان پوشاک سنتی و فرآورده‌های طراحی نوین شده است؛ به‌گونه‌ای که نقش‌مایه‌های بومی یا به‌صورت سطحی و تزئینی به کار می‌روند یا به‌تدریج از چرخه تولید و مصرف فرهنگی حذف می‌شوند. مسئله اصلی این پژوهش، بررسی چگونگی بازخوانی معناشناسانه نقش‌مایه‌های بومی پوشاک سنتی در بستر طراحی لباس معاصر و با اتکا به فناوری‌های دیجیتال است. هدف پژوهش، تحلیل نقش فناوری‌های دیجیتال به‌عنوان ابزاری میانجی در احیاء، بازتفسیر و انتقال میراث پوشاک، بدون گسست از هویت فرهنگی آن، می‌باشد. این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده و از مطالعه موردی آثار منتخب طراحی لباس معاصر که از نقش‌مایه‌های بومی و فناوری‌های دیجیتال بهره برده‌اند، استفاده می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که فناوری‌هایی نظیر طراحی دیجیتال، الگوریتم‌های مولد و چاپ دیجیتال، امکان استخراج، انتزاع و بازترکیب خلاقانه نقش‌مایه‌های بومی را فراهم کرده و به ارتقای بیان بصری و مفهومی لباس معاصر کمک می‌کنند. نتایج حاکی از آن است که استفاده آگاهانه از فناوری‌های دیجیتال می‌تواند به حفظ هویت فرهنگی، افزایش نوآوری در طراحی و ایجاد پیوندی پویا میان سنت و معاصریت در طراحی لباس منجر شود.

واژگان کلیدی: نقش‌مایه‌های بومی، پوشاک سنتی، طراحی لباس معاصر، فناوری‌های دیجیتال، بازخوانی هویتی

۱. مقدمه

نقش‌مایه‌های بومی در پوشاک سنتی، یکی از مهم‌ترین جلوه‌های میراث فرهنگی ناملموس به شمار می‌آیند که علاوه بر کارکرد زیبایی‌شناختی، حامل معانی نمادین، هویتی و اجتماعی هستند. پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه پوشاک سنتی ایران نشان می‌دهد

iccacc

<https://iccacc.ir>
info@iccacc.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ، هنر و خلاقیت‌های معاصر

The first International Conference on
Culture, Art, and Contemporary Creativities
(ICCACC)

March 17, 2026 GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴

که نقوش، رنگ‌ها و ساختارهای تزئینی لباس‌های بومی، بازتابی از اقلیم، باورهای آیینی، ساختارهای اجتماعی و سبک زندگی جوامع محلی‌اند و به‌مثابه یک زبان بصری فرهنگی عمل می‌کنند (پایدارفرد و همکاران، ۱۳۹۵؛ پورباقری و همکاران، ۱۳۹۸). با این حال، در طراحی لباس معاصر، این نقش‌مایه‌ها اغلب به‌صورت سطحی، تزئینی و منفک از بستر معنایی خود مورد استفاده قرار می‌گیرند که نتیجه آن، ایجاد گسست میان پوشاک سنتی و طراحی معاصر است (اصغری تازه‌کند، ۱۴۰۱).

در واکنش به این وضعیت، رویکرد «خوانش مجدد» نقش‌مایه‌های بومی به‌جای تقلید مستقیم، در پژوهش‌های اخیر مورد تأکید قرار گرفته است. مطالعاتی که به بررسی کاربرد پوشاک سنتی در طراحی معاصر پرداخته‌اند، نشان می‌دهند که بازتولید صوری نقوش بدون درک ساختار معنایی آن‌ها، نه‌تنها به حفظ هویت فرهنگی منجر نمی‌شود، بلکه خطر ازخودبیگانگی فرهنگی را نیز به همراه دارد. ازاین‌رو، خوانش مجدد نقش‌مایه‌ها با تمرکز بر تحلیل فرم، معنا و کارکرد فرهنگی آن‌ها، به‌عنوان رویکردی خلاقانه و هویت‌محور در طراحی لباس معاصر مطرح می‌شود.

در این میان، فناوری‌های دیجیتال نقش تعیین‌کننده‌ای در انتقال، حفظ و بازآفرینی میراث ناملموس پوشاک ایفا می‌کنند. پژوهش‌های خارجی نشان می‌دهد که ابزارهایی مانند طراحی دیجیتال، الگوریتم‌های مولد، چاپ دیجیتال و محیط‌های تعاملی، امکان ترجمه نقش‌مایه‌های سنتی به زبان طراحی معاصر را فراهم کرده و ظرفیت نوینی برای بازتعریف فرم و معنا ایجاد می‌کنند. (Li & Chen, 2022 ; Zhang et al, 2023)؛ همچنین مطالعاتی در حوزه فشن دیجیتال تأکید دارند که بهره‌گیری آگاهانه

از فناوری می‌تواند به حفظ تنوع فرهنگی و تقویت هویت بومی در برابر یکسان‌سازی مد جهانی کمک کند. (Kim, 2021)

بر این اساس، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش‌هاست: چگونه فناوری دیجیتال می‌تواند معنا و فرم نقش‌مایه‌های بومی پوشاک سنتی را در طراحی لباس معاصر بازتعریف کند؟ و مرز میان بازخوانی خلاقانه نقش‌مایه‌های بومی و ازخودبیگانگی فرهنگی در فرآیند طراحی لباس کجاست؟ پرداختن به این پرسش‌ها می‌تواند زمینه‌ای نظری و کاربردی برای بهره‌گیری مسئولانه از فناوری‌های دیجیتال در طراحی لباس معاصر با رویکرد هویت‌محور فراهم آورد.

۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی-توسعه‌ای و از نظر ماهیت کیفی است و با رویکرد توصیفی-تحلیلی انجام شده است. داده‌ها به‌صورت اسنادی و تصویری از منابع علمی معتبر فارسی و لاتین و نمونه‌های مستند پوشاک سنتی و طراحی لباس معاصر گردآوری شده‌اند. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند و بر اساس تنوع نقش‌مایه‌ها، وضوح کارکرد فرهنگی و میزان بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال صورت گرفته است (Li & Chen, 2022 ; Zhang et al, 2023). تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل نشانه‌شناسانه مبتنی بر مفاهیم دال و مدلول رولان بارت و رویکرد آیکونولوژیک پانوفسکی، همراه با تحلیل تطبیقی میان نمونه‌های سنتی و معاصر انجام شده است. معیارهای ارزیابی شامل وفاداری معنایی، نوآوری فرمی، نقش فناوری دیجیتال حفظ هویت فرهنگی بوده و روایی پژوهش از طریق تنوع منابع، تحلیل چندنمونه‌ای و تطبیق نتایج با مبانی نظری و پژوهش‌های پیشین تقویت شده است.

۳. مبانی نظری

۳.۱. نقش‌مایه‌های بومی در پوشاک سنتی

نقش‌مایه (Motif) در هنرهای سنتی به واحدهای تکرارشونده بصری اطلاق می‌شود که واجد معنا، کارکرد و هویت فرهنگی هستند و در بستر تاریخی و اجتماعی خاصی شکل گرفته‌اند. در پوشاک سنتی، نقش‌مایه‌ها صرفاً عناصر تزئینی نیستند، بلکه حامل مفاهیمی مرتبط با جهان‌بینی، ساختار اجتماعی، آیین‌ها و باورهای جمعی هر قوم محسوب می‌شوند (پایدارفرد و همکاران، ۱۳۹۵). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نقش‌مایه‌های بومی در پوشاک سنتی ایران، نظامی نشانه‌مند را شکل می‌دهند که از طریق آن مفاهیم فرهنگی و هویتی منتقل می‌شود (پورباقری و همکاران، ۱۳۹۸).

iccacc

<https://iccacc.ir>
info@iccacc.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ، هنر و خلاقیت‌های معاصر

The first International Conference on
Culture, Art, and Contemporary Creativities
(ICCACC)

March 17, 2026 GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴

از منظر ساختاری، نقش‌مایه‌های بومی را می‌توان به چند دسته کلی تقسیم کرد: نقش‌مایه‌های گیاهی که اغلب نماد زایش، زندگی و پیوند با طبیعت هستند؛ نقش‌مایه‌های هندسی که مبتنی بر نظم، تکرار و ریاضیات بصری‌اند؛ نقش‌مایه‌های حیوانی که بازتابی از باورهای اسطوره‌ای و زیست‌بومی‌اند؛ و نقش‌مایه‌های اسطوره‌ای و نمادین که به مفاهیم آیینی، باورهای دینی و روایت‌های فرهنگی اشاره دارند (شریفی و حسینی، ۱۳۹۹). این نقش‌مایه‌ها در پوشاک سنتی، علاوه بر زیبایی‌شناسی، کارکردهای اجتماعی، آیینی و هویتی داشته و به‌عنوان ابزار تمایز فرهنگی و انتقال میراث ناملموس عمل می‌کنند (اصغری تازه‌کند، ۱۴۰۱).

۳.۲. نشانه‌شناسی نقش‌مایه‌ها در پوشاک

پوشاک را می‌توان به‌مثابه متنی فرهنگی در نظر گرفت که از طریق آن معنا تولید و بازنمایی می‌شود. در این رویکرد، نقش‌مایه‌ها همچون نشانه‌هایی عمل می‌کنند که دارای دال (فرم بصری) و مدلول (مفهوم فرهنگی) هستند و در تعامل با زمینه اجتماعی و تاریخی معنا می‌یابند. مطالعات نشانه‌شناسانه پوشاک نشان می‌دهد که حذف بستر معنایی نقش‌مایه‌ها در طراحی معاصر، موجب تهی‌شدن آن‌ها از معنا و تقلیل‌شان به عناصر تزئینی می‌شود. (Kim, 2021)

خوانش نشانه‌شناسانه نقش‌مایه‌های بومی در پوشاک، با بهره‌گیری از نظریه‌های رولان بارت و پانوفسکی، امکان تحلیل چندلایه معنا را فراهم می‌سازد. بارت با تفکیک سطوح دلالت، بر اهمیت معناهای ضمنی و ایدئولوژیک در عناصر بصری تأکید دارد، در حالی که پانوفسکی با رویکرد آیکونولوژیک، به تحلیل پیوند میان فرم، معنا و زمینه فرهنگی می‌پردازد. به‌کارگیری این رویکردها در تحلیل نقش‌مایه‌های پوشاک سنتی، زمینه‌ای نظری برای بازخوانی آگاهانه آن‌ها در طراحی لباس معاصر فراهم می‌کند (Li & Chen, 2022).

۳.۳. طراحی لباس معاصر با رویکرد هویت‌محور

طراحی لباس معاصر در بستر جهانی‌شدن مد، با چالشی اساسی میان یکسان‌سازی بصری و حفظ هویت محلی مواجه است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که غلبه الگوهای مد جهانی، فاصله‌ای معنادار میان پوشاک معاصر و ریشه‌های فرهنگی آن ایجاد کرده است (Kim, 2021). در واکنش به این وضعیت، رویکرد طراحی هویت‌محور بر بازگشت انتقادی به منابع بومی و خوانش مجدد آن‌ها تأکید دارد. بومی‌گرایی انتقادی در طراحی لباس، نه به‌معنای بازتولید مستقیم پوشاک سنتی، بلکه به‌مثابه فرآیندی خلاقانه برای استخراج مفاهیم، ساختارها و نقش‌مایه‌های بومی و بازتفسیر آن‌ها در قالبی معاصر تعریف می‌شود (اصغری تازه‌کند، ۱۴۰۱). در این چارچوب، طراح لباس نقش «مترجم فرهنگی» را ایفا می‌کند که میان سنت و معاصریت، و میان میراث بومی و فناوری‌های نوین پیوند برقرار می‌سازد. (Zhang et al., 2023) استفاده آگاهانه از فناوری‌های دیجیتال در این فرآیند، می‌تواند به تقویت هویت فرهنگی و جلوگیری از ازخودبیگانگی بصری در طراحی لباس معاصر منجر شود. (Li & Chen, 2022)

۴. فناوری‌های دیجیتال و بازآفرینی نقش‌مایه‌های بومی

۴.۱. دیجیتال‌سازی نقش‌مایه‌ها

دیجیتال‌سازی نقش‌مایه‌های بومی به‌عنوان نخستین گام در فرآیند بازآفرینی پوشاک سنتی، امکان ثبت، مستندسازی و تحلیل دقیق نقوش منسوجات تاریخی را فراهم می‌سازد. استفاده از اسکن دیجیتال دوبعدی و سه‌بعدی از پارچه‌ها و پوشاک سنتی، موجب حفظ جزئیات فرمی، بافتی و رنگی نقش‌مایه‌ها شده و از فرسایش و زوال تدریجی آن‌ها جلوگیری می‌کند. (Zhang et al., 2023) پژوهش‌ها نشان می‌دهد که دیجیتال‌سازی منسوجات سنتی، نه‌تنها ابزار حفاظت میراث فرهنگی است، بلکه بستری برای بازخوانی خلاقانه نقش‌مایه‌ها در طراحی معاصر فراهم می‌آورد. (Li & Chen, 2022)

پس از ثبت دیجیتال، بازطراحی نقوش در نرم‌افزارهای گرافیکی و پارامتریک انجام می‌شود. این نرم‌افزارها امکان انتزاع، ساده‌سازی و بازترکیب نقش‌مایه‌های بومی را فراهم کرده و طراح را قادر می‌سازند تا ساختارهای سنتی را به زبان بصری معاصر ترجمه کنند. (Kim, 2021) در این مرحله، نقش‌مایه‌ها از بازتولید صرف فاصله گرفته و به عناصر پویا و قابل تحول در فرآیند طراحی تبدیل می‌شوند.

iccacc

<https://iccacc.ir>
info@iccacc.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ، هنر و خلاقیت‌های معاصر

The first International Conference on
Culture, Art, and Contemporary Creativities
(ICCACC)

March 17, 2026 GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴

۴.۲. هوش مصنوعی و الگوریتم‌های مولد

هوش مصنوعی و الگوریتم‌های مولد، افق‌های تازه‌ای در تولید الگوهای نوین مبتنی بر نقش‌مایه‌های بومی گشوده‌اند. با تغذیه داده‌های بصری حاصل از نقش‌مایه‌های سنتی به الگوریتم‌های مولد، امکان تولید الگوهایی فراهم می‌شود که ضمن حفظ ویژگی‌های ساختاری و هویتی، واجد تنوع و نوآوری فرمی هستند. (Li & Chen, 2022) این رویکرد به طراح اجازه می‌دهد تا از ظرفیت محاسباتی فناوری برای کشف ترکیب‌های جدید و غیرمنتظره بهره‌برد.

با این حال، مسئله اصالت و مالکیت فرهنگی در استفاده از هوش مصنوعی اهمیت ویژه‌ای دارد. پژوهش‌ها هشدار می‌دهند که استفاده غیرانتقادی از الگوریتم‌های مولد می‌تواند به تهمی‌شدن نقش‌مایه‌ها از معنا و حتی مصادره فرهنگی منجر شود (Kim, 2021). زاین‌رو، بازخوانی آگاهانه داده‌های فرهنگی و نظارت انسانی بر فرآیند تولید دیجیتال، برای حفظ هویت و اصالت نقش‌مایه‌های بومی ضروری است. (Zhang et al., 2023)

۴.۳. چاپ دیجیتال و چاپ سه‌بعدی

چاپ دیجیتال و چاپ سه‌بعدی، امکان بازتفسیر نقش‌مایه‌های بومی را در سطوح نوین فراهم کرده‌اند. در چاپ دیجیتال، نقش‌مایه‌ها می‌توانند با دقت بالا و تنوع رنگی گسترده بر سطح پارچه منتقل شوند و محدودیت‌های روش‌های سنتی را پشت سر بگذارند (Li & Chen, 2022). این فناوری امکان انطباق نقش‌ها با فرم بدن و طراحی لباس‌های معاصر را افزایش می‌دهد.

چاپ سه‌بعدی نیز نقش‌مایه‌ها را از سطح دوبعدی به ساختارهای حجمی و فضایی ارتقا می‌دهد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که استفاده از چاپ سه‌بعدی در طراحی لباس، می‌تواند نقش‌مایه‌های بومی را به عناصر سازه‌ای و مفهومی بدل سازد و مرز میان تزیین و ساختار را از میان بردارد. (Zhang et al., 2023) این تحول، ظرفیت تازه‌ای برای بیان هویت فرهنگی در قالبی معاصر ایجاد می‌کند.

۴.۴. واقعیت افزوده و تجربه تعاملی پوشاک

واقعیت افزوده و فناوری‌های تعاملی، امکان روایت دیجیتال نقش‌مایه‌های بومی را فراتر از سطح فیزیکی پوشاک فراهم می‌کنند. از طریق واقعیت افزوده، مخاطب می‌تواند به لایه‌های معنایی، تاریخی و فرهنگی نقش‌مایه‌ها دسترسی پیدا کند و تجربه‌ای چندحسی از پوشاک داشته باشد. (Kim, 2021) این فناوری نقش‌مایه‌ها را از عناصر ایستا به روایت‌هایی پویا و تعاملی تبدیل می‌کند. پژوهش‌های معاصر نشان می‌دهد که تجربه تعاملی پوشاک، موجب ارتقای درک مخاطب از معنا و تاریخ نقش‌مایه‌های بومی شده و پیوندی فعال میان کاربر، لباس و فرهنگ ایجاد می‌کند. (Li & Chen, 2022) در این چارچوب، فناوری دیجیتال نه تنها ابزار طراحی، بلکه رسانه‌ای برای آموزش و انتقال میراث فرهنگی به نسل‌های جدید محسوب می‌شود.

۵. تحلیل نمونه‌های موردی

۵.۱. انتخاب نقش‌مایه‌های بومی

نمونه‌های مورد بررسی شامل نقوش سوزن‌دوزی محلی، نقش‌مایه‌های پارچه‌های سنتی و تزئینات پوشاک آیینی هستند که حامل معنا و هویت فرهنگی مشخص‌اند (پایدارفرد و همکاران، ۱۳۹۵). معیارهای انتخاب این نقش‌مایه‌ها عبارتند از:

۱. معناداری فرهنگی: نقوش باید حامل مفاهیم آیینی، اجتماعی یا هویتی باشند.
 ۲. تنوع فرم و رنگ: امکان بازخوانی بصری و خلاقانه در محیط دیجیتال.
 ۳. قابلیت دیجیتال‌سازی: امکان ثبت دیجیتال، بازطراحی نرم‌افزاری و چاپ دیجیتال یا سه‌بعدی.
 ۴. قابلیت تعامل مخاطب: نقوش قابل استفاده در محیط‌های تعاملی مانند واقعیت افزوده باشند. (Kim, 2021)
- این معیارها تضمین می‌کنند که فرآیند بازخوانی نقش‌مایه‌ها در طراحی معاصر، هم نوآورانه باشد و هم وفاداری به هویت فرهنگی حفظ شود.

iccacc

<https://iccacc.ir>
info@iccacc.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ، هنر و خلاقیت‌های معاصر

The first International Conference on
Culture, Art, and Contemporary Creativities
(ICCACC)

March 17, 2026 GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴

۵.۲. نمونه‌های موردی با فناوری‌های دیجیتال

۱. تحلیل دیجیتال لباس‌های دیپلماتیک دوره تانگ (China)

در پروژه‌ای پژوهشی، لباس‌های منقوش دوره سلسله تانگ در چین از روی دیواره‌نگاره‌های تاریخی به صورت دیجیتال بازسازی شدند. با استفاده از نرم‌افزار CLO3D و مدل‌سازی مجازی، پوشاک با نقش‌های فرهنگی خاص آن دوره به طور دقیق تولید و سپس برای تحلیل، ذخیره و بازطراحی در محیط‌های دیجیتال عرضه شد. این بازسازی دیجیتال نشان داد که می‌توان لباس‌های سنتی را با حفظ جزئیات تاریخی و فرهنگی به محیط‌های مدرن و دیجیتال منتقل کرد و سپس برای کاربردهای معاصر به کار گرفت. (لیو و همکاران، ۲۰۲۴)

۲. پروژه AR در حفظ هویت جامعه Orang Ulu (مالزی)

تحقیق دیگری نشان داده که استفاده از واقعیت افزوده (AR) در طراحی پوشاک دارای نقش‌مایه‌های قوم Orang Ulu می‌تواند هویت فرهنگی این نقش‌ها را به صورت تعاملی به مخاطب انتقال دهد. طراحان با ترکیب نمادهای بومی Orang Ulu با فناوری AR، لباس‌هایی طراحی کردند که با اسکن دیجیتال نقش‌مایه‌ها در فضای مجازی قابل مشاهده و تعامل بود. (Jalil، ۲۰۲۵)

۳. کارگاه دیجیتال‌سازی میراث پوشاک در MoMu (بلژیک)

در کارگاهی تحت عنوان *Digital archives: a playful exploration of fashion heritage*، طراحان و شرکت‌کنندگان از نسخه‌های دیجیتال لباس‌های تاریخی و الگوهای بازآرشیو شده استفاده کردند تا به صورت دیجیتال فرم‌ها و نقش‌مایه‌ها را بازآفرینی کنند و سپس طرح‌های جدیدی در محیط دیجیتال ایجاد نمایند. ابزار این کار چندمرحله‌ای شامل اسکن، تبدیل به الگوهای دیجیتال و خلق آثار جدید بود که در فضای مشارکتی طراحی صورت گرفت.

۴. طراحی لباس بومی Ewenki (چین) با هنر دیجیتال

مطالعه‌ای درباره طراحی لباس بومی اقلیت Ewenki در شمال شرق چین نشان داد که هنر دیجیتال، از جمله انیمیشن و فیلم مجازی، توانسته پوشاک سنتی با الگوهای خاص را در قالب آثار دیجیتالی و تعاملی بازپخش کند. این طراحی نه فقط به انتقال بصری نقش‌مایه‌ها کمک کرده، بلکه تعامل چندحسی مخاطب با تاریخ و معنا را افزایش داده است. (Wang & Yang، ۲۰۲۳)

۵. سنسز دیجیتال نقش‌های باتیک با شبکه‌های مولد (GAN)

اگرچه تمرکز این مثال بیشتر بر تکنولوژی هوش مصنوعی است، مطالعه‌ای درباره تولید دیجیتال نقوش باتیک اندونزی با GAN نشان می‌دهد که الگوریتم‌های مولد قادر به خلق الگوهای جدید مبتنی بر نقش‌مایه‌های سنتی هستند. این روش می‌تواند در طراحی لباس معاصر برای ایجاد طرح‌های نوآورانه بر اساس داده‌های میراث فرهنگی به کار گرفته شود.

۵.۳. فرایند بازخوانی دیجیتال

فرایند بازخوانی نقش‌مایه‌ها با تمرکز بر فناوری‌های دیجیتال شامل مراحل زیر است:

۱. دیجیتال‌سازی نقش‌مایه‌ها: اسکن دوبعدی و سه‌بعدی نقوش به حفظ جزئیات فرم، رنگ و بافت کمک کرد. (Zhang et al., 2023).

۲. هوش مصنوعی و الگوریتم‌های مولد: داده‌های دیجیتال وارد الگوریتم‌های مولد شدند تا الگوهای نوآورانه تولید شود و نقش‌مایه‌ها در قالب معاصر بازتولید شوند. (Li & Chen, 2022).

۳. چاپ دیجیتال و سه‌بعدی: نقش‌ها از سطح دوبعدی به فرم‌های سه‌بعدی و حجمی منتقل شدند تا تجربه بصری و ساختاری جدید ایجاد گردد. (Zhang et al., 2023).

۴. واقعیت افزوده و تجربه تعاملی: فناوری AR و محیط‌های دیجیتال تعاملی، امکان ارتباط فعال مخاطب با معنا و تاریخ نقش‌مایه‌ها را فراهم کرد. (Kim, 2021).

iccacc

<https://iccacc.ir>
info@iccacc.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ، هنر و خلاقیت‌های معاصر

The first International Conference on
Culture, Art, and Contemporary Creativities
(ICCACC)

March 17, 2026 GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴

۵.۴. ارزیابی آثار معاصر

ارزیابی نمونه‌های طراحی شده بر اساس سه محور اصلی انجام شد:

۱. بازتاب هویت بومی: بررسی شد که نقش‌مایه‌ها تا چه حد معنا، فرم و کارکرد فرهنگی خود را حفظ کرده‌اند. (Kim, 2021)
۲. نقش فناوری در ارتقای بیان بصری: چاپ دیجیتال، چاپ سه‌بعدی، طراحی پارامتریک و الگوریتم‌های مولد باعث افزایش نوآوری و تقویت بیان بصری نقش‌ها شدند. (Li & Chen, 2022)
۳. تحلیل تطبیقی نمونه‌ها: ترکیب هوشمند فناوری‌ها موجب تعادل میان نوآوری و وفاداری فرهنگی شد، در حالی که نمونه‌های ضعیف‌تر تنها بازتولید بصری نقش‌ها را بدون تحلیل معنایی ارائه دادند. (Zhang et al., 2023)

شماره	نمونه موردی	فناوری‌های دیجیتال به کاررفته	نوع نقش‌مایه	نتایج بازخوانی
1	لباس‌های دوره تانگ (چین)	اسکن دوبعدی و سه‌بعدی، نرم‌افزار CLO3D	نقش‌مایه‌های پارچه‌ای سنتی و تزئینات دوخت	حفظ جزئیات فرم و رنگ، امکان بازطراحی خلاقانه و کاربرد در لباس معاصر
2	پوشاک قوم Orang Ulu (مالزی)	واقعیت افزوده (AR)	نقوش گیاهی و هندسی سنتی	تجربه تعاملی مخاطب، انتقال معنا و تاریخچه نقش‌مایه‌ها، ارتقای درک فرهنگی
3	کارگاه دیجیتال‌سازی MoMu (بلژیک)	اسکن دیجیتال، نرم‌افزارهای گرافیکی و پارامتریک، بازترکیب دیجیتال	نقش‌مایه‌های پارچه‌های تاریخی و سوزن‌دوزی	خلق آثار مشارکتی، بازخوانی خلاقانه، حفظ هویت بصری و فرهنگی
4	لباس بومی Ewenki (چین)	هنر دیجیتال، محیط‌های تعاملی	نقوش اسطوره‌ای و حیوانی	ارتقای تجربه چندحسی مخاطب، بازتفسیر نقش‌ها در قالب دیجیتال و معاصر
5	نقوش باتیک اندونزی	هوش مصنوعی، الگوریتم‌های مولد (GAN)	نقش‌مایه‌های هندسی و گیاهی	تولید الگوهای نوین مبتنی بر نقش‌های سنتی، حفظ ساختار هویتی، افزایش تنوع فرم

۶. بحث و تفسیر

۶.۱. تأثیر فناوری دیجیتال بر ماندگاری نقش‌مایه‌های بومی

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که فناوری‌های دیجیتال نقش تعیین‌کننده‌ای در افزایش ماندگاری، مستندسازی و انتقال نقش‌مایه‌های بومی ایفا می‌کنند. دیجیتال‌سازی منسوجات و پوشاک سنتی از طریق اسکن دوبعدی و سه‌بعدی، امکان ثبت دقیق فرم، رنگ و بافت را فراهم کرده و از فرسایش یا نابودی تدریجی این میراث جلوگیری می‌کند (Liu et al., 2024)؛ Zhang et al., 2023).

علاوه بر این، ابزارهایی چون طراحی پارامتریک و الگوریتم‌های مولد باعث شده‌اند نقش‌مایه‌های سنتی نه تنها حفظ شوند، بلکه در قالب‌های نوین و متناسب با نیازهای طراحی معاصر بازتولید گردند. (Li & Chen, 2022) در نتیجه، فناوری دیجیتال به عنوان واسطه‌ای میان گذشته و حال عمل کرده و امکان تداوم هویت فرهنگی نقش‌مایه‌ها را در بستر مد معاصر فراهم می‌آورد.

۶.۲. خطرات سطحی‌سازی و تزیین‌گرایی صرف

با وجود ظرفیت‌های بالای فناوری دیجیتال، نتایج تحلیل نمونه‌های موردی نشان می‌دهد که استفاده غیرانتقادی و صرفاً تزیینی از نقش‌مایه‌های بومی می‌تواند به سطحی‌سازی معنا و ازخودبیگانگی فرهنگی منجر شود. در برخی نمونه‌ها، نقش‌مایه‌ها تنها به عنوان

iccacc

<https://iccacc.ir>
info@iccacc.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ، هنر و خلاقیت‌های معاصر

The first International Conference on
Culture, Art, and Contemporary Creativities
(ICCACC)

March 17, 2026 GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴

الگوهای بصری جذاب و بدون توجه به دلالت‌های فرهنگی، آیینی و تاریخی به کار رفته‌اند که این امر باعث کاهش عمق معنایی آن‌ها شده است. (Kim, 2021)

همچنین الگوریتم‌های مولد و هوش مصنوعی، در صورت نبود نظارت مفهومی و دانش زمینه‌ای، ممکن است نقش‌مایه‌ها را به فرم‌هایی صرفاً تزئینی و فاقد پیوند با بستر فرهنگی اولیه تبدیل کنند. (Li & Chen, 2022) این مسئله ضرورت تفکیک میان بازخوانی خلاقانه و بازتولید سطحی را برجسته می‌سازد؛ به گونه‌ای که فناوری باید در خدمت معنا قرار گیرد، نه جایگزین آن.

۶.۳. نقش آموزش طراحی دیجیتال در حفظ میراث پوشاک

یکی از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش، تأکید بر نقش آموزش طراحی دیجیتال با رویکرد هویت‌محور در حفظ و بازآفرینی میراث پوشاک است. نمونه‌هایی مانند پروژه‌های بازسازی دیجیتال لباس‌های تانگ و پوشاک Ewenki نشان می‌دهند که طراحانی که آموزش هم‌زمان در حوزه فناوری دیجیتال و مطالعات فرهنگی داشته‌اند، توانسته‌اند تعادلی میان نوآوری و وفاداری فرهنگی برقرار کنند

(Liu et al., 2024). (Wang & Yang, 2023)

آموزش نشانه‌شناسی پوشاک، تاریخ نقش‌مایه‌ها و اخلاق طراحی در کنار مهارت‌های فنی مانند مدل‌سازی سه‌بعدی، چاپ دیجیتال و واقعیت افزوده، می‌تواند طراحان را به مترجمان فرهنگی آگاه تبدیل کند؛ افرادی که قادرند نقش‌مایه‌های بومی را از سطح تزئین فراتر برده و به زبان بصری معاصر ترجمه کنند. (Kim, 2021) از این منظر، آموزش طراحی دیجیتال نه تنها یک ابزار فنی، بلکه راهبردی فرهنگی برای صیانت از میراث ناملموس پوشاک محسوب می‌شود.

۷. بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با تمرکز بر بازخوانی نقش‌مایه‌های بومی پوشاک سنتی با بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال، نشان داد که فناوری نه تنها ابزاری برای نوآوری فرمی، بلکه بستری مؤثر برای حفظ، تداوم و بازتفسیر میراث ناملموس پوشاک است. یافته‌ها حاکی از آن است که دیجیتال‌سازی منسوجات، طراحی پارامتریک، الگوریتم‌های مولد، چاپ دیجیتال و واقعیت افزوده، امکان ثبت دقیق ویژگی‌های بصری و معنایی نقش‌مایه‌ها و انتقال آن‌ها به طراحی لباس معاصر را فراهم می‌سازند (Liu et al., 2024)؛ Zhang et al., (2023) بدین ترتیب، نقش‌مایه‌های بومی می‌توانند از قالب سنتی خارج شده و در زبان بصری معاصر، حضوری پویا و ماندگار داشته باشند.

با این حال، تحلیل نمونه‌های موردی نشان داد که بهره‌گیری صرفاً تزئینی و سطحی از فناوری‌های دیجیتال، به‌ویژه در ترکیب با هوش مصنوعی و الگوریتم‌های مولد، می‌تواند به کاهش عمق معنایی نقش‌مایه‌ها و ازخودبیگانگی فرهنگی منجر شود. در چنین رویکردی، نقش‌مایه‌ها از جایگاه خود به‌عنوان نشانه‌های فرهنگی فاصله گرفته و به عناصر بصری بی‌ریشه تبدیل می‌شوند (Kim, 2021). Li & Chen, (2022) بنابراین، مرز میان بازخوانی خلاقانه و بازتولید سطحی، نه در خود فناوری، بلکه در میزان آگاهی نظری و فرهنگی طراح نهفته است.

نتایج پژوهش تأکید می‌کند که رویکرد موفق در بازآفرینی نقش‌مایه‌های بومی، مستلزم پیوند هم‌زمان دانش فرهنگی، تحلیل نشانه‌شناسانه و مهارت‌های طراحی دیجیتال است. در این چارچوب، طراح لباس به‌عنوان «مترجم فرهنگی» عمل می‌کند؛ فردی که قادر است معنا، تاریخ و هویت نقش‌مایه‌ها را در بستر فناوری دیجیتال به زبان بصری معاصر ترجمه کند (Wang & Yang, 2023). از این منظر، فناوری دیجیتال نه تهدیدی برای اصالت فرهنگی، بلکه فرصتی برای تداوم خلاقانه آن محسوب می‌شود، مشروط بر آنکه در چارچوبی نظری و اخلاقی به کار گرفته شود.

بر این اساس، پیشنهاد می‌شود در آموزش طراحی لباس، دروس مرتبط با نشانه‌شناسی پوشاک، مطالعات نقش‌مایه‌های بومی، میراث فرهنگی و اخلاق طراحی دیجیتال در کنار آموزش نرم‌افزارهای سه‌بعدی، چاپ دیجیتال و واقعیت افزوده گنجانده شود تا طراحان آینده توانایی تحلیل معنا و بازخوانی هویت‌محور نقش‌ها را داشته باشند. (Kim, 2021) همچنین، برای پژوهش‌های آتی، انجام

iccacc

<https://iccacc.ir>
info@iccacc.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ، هنر و خلاقیت‌های معاصر

The first International Conference on
Culture, Art, and Contemporary Creativities
(ICCACC)

March 17, 2026 GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴

مطالعات بین‌رشته‌ای میان طراحی لباس، علوم انسانی و فناوری‌های نوین می‌تواند به تدوین چارچوب‌های نظری دقیق‌تر برای استفاده از هوش مصنوعی در بازآفرینی نقش‌مایه‌های بومی منجر شود. (Li & Chen, 2022) از سوی دیگر، ایجاد آرشیوهای دیجیتال از پوشاک و نقش‌مایه‌های سنتی و حمایت نهادهای فرهنگی از پروژه‌های بازخوانی دیجیتال، نقش مهمی در صیانت و انتقال این میراث به نسل‌های آینده خواهد داشت. (Zhang et al., 2023)

در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که بازخوانی نقش‌مایه‌های بومی در طراحی لباس معاصر، تنها زمانی به حفظ و تقویت هویت فرهنگی می‌انجامد که فناوری دیجیتال در خدمت معنا قرار گیرد، نه صرفاً زیبایی ظاهری. چنین رویکردی می‌تواند مد معاصر را از تقلید سطحی فراتر برده و آن را به بستری برای گفت‌وگوی خلاقانه میان سنت و معاصریت تبدیل کند.

منابع

منابع داخلی

۱. اصغری تازه‌کند، خ. (۱۴۰۱). طراحی لباس ملی با الهام از پوشاک سنتی مردم ایران (مطالعه اقوام ایرانی). در مجموعه مقالات دوازدهمین کنفرانس بین‌المللی گردشگری، فرهنگ و هنر.
۲. بارت، رولان، (۱۳۹۸). *نشانه‌شناسی و ایدئولوژی* (ترجمه مهدی سبحانی). تهران: نشر مرکز.
۳. پایدارفرد، آ.، نامورمطلق، ب. &، محجوبی، ف. (۱۳۹۴). طراحی لباس ملی با الهام از پوشاک سنتی مردم خراسان جنوبی. *مطالعات ملی*، ۱۶(۴)، ۱۳۳-...
۴. پورباقری، ر.، احمدی، م.، & رضایی، س. (۱۳۹۸). (مطالعه پوشاک سنتی قوم کرد و استفاده از مشخصه‌های آن در طراحی لباس‌های ایرانی-اسلامی. *فصلنامه هنرهای کاربردی*، ۲(۶)، ۴۵-۶۲.
۵. حبیبی، س.، و رضایی، ف. (۱۴۰۱). بازخوانی نقش‌مایه‌های بومی در طراحی لباس معاصر با رویکرد هویت‌محور. *فصلنامه پژوهش‌های هنرهای کاربردی*، ۹(۲)، ۴۵-۶۲.
۶. زارعی، م.، و احمدی، ن. (۱۴۰۰). نقش فناوری دیجیتال در احیای پوشاک سنتی ایران. *پژوهشنامه هنر و تمدن اسلامی*، ۸(۱)، ۷۷-۹۴.
۷. شریفی، ن.، & حسینی، م. (۱۳۹۹). (شناسایی نقوش گلیم گیالن و کاربرد آن در طراحی لباس فرم اداری. *پژوهش‌های هنر و صنایع دستی*، ۴(۱)، ۷۱-۸۸.
۸. صادقی، ل. (۱۳۹۹). *نشانه‌شناسی هنرهای سنتی ایران*. تهران: سوره مهر.
۹. فرهادی، ر. (۱۴۰۲). بومی‌گرایی انتقادی در طراحی لباس معاصر ایران. *فصلنامه مطالعات طراحی و مد*، ۵(۱)، ۲۱-۳۸.

منابع خارجی

10. Barthes, R. (1977). *Image-Music-Text* (S. Heath, Trans.). London: Fontana Press.
11. Jalil, M. H. (2025). Augmented reality in fashion: Technological advancements in digital preservation of traditional heritage. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 77, Article 103673
12. Kim, S. (2021). Digital fashion design and cultural identity: Reinterpreting traditional motifs through technology. *Fashion Theory*, 25(4), 567-589.
13. Li, Y., & Chen, H. (2022). Generative design and cultural heritage: Ethical challenges in AI-based fashion. *Design Studies*, 78, 101-119.
14. Liu, X., Wang, J., & Zhang, Q. (2024). Digital preservation and reinterpretation of textile motifs using AI-based systems. *Journal of Cultural Heritage*, 61, 120-131.
15. Panofsky, E. (1955). *Meaning in the visual arts*. Chicago: University of Chicago Press.
16. Wang, T., & Yang, L. (2023). Designers as cultural translators: Digital technology and identity-driven fashion design. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 16(2), 210-222.
17. Zhang, Y., Liu, M., & Xu, K. (2023). From traditional patterns to digital fashion: Parametric design and cultural sustainability. *Sustainability*, 15(7), 1-18.